

UNIVERSITY GOCE DELCEV – STIP
FACULTY OF LAW

STUDENT'S
SOCIAL
SCIENCE
JOURNAL

YEAR 2018, ISSUE NUMBER 5

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF LAW**

ISSN 2545-4021

**STUDENT'S
SOCIAL
SCIENCE
JOURNAL**

ISSUE 5

VOLUME IV

YEAR 2018

STUDENT'S SOCIAL SCIENCE JOURNAL
FACULTY OF LAW
UNIVERSITY GOCE DELCEV – STIP

Year 2018, Issue Number 5
ISSN 2545-4021

Publisher:

prof. Jovan Ananiev, Ph.D

Editorial Board

prof. Blažo Boev, Ph.D
prof. Liljana Gudeva – Koleva, Ph.D
Risto Kostruranov, LL.M
prof. Jovan Ananiev, Ph.D
Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph.D

International Editorial Board

Ivan Ilic

Faculty of Law, University in Nis, Serbia

Agim Nuhii

Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia

Dunja Duić

Faculty of Law in Osijek, Croatia

Olga Koshevaliska

Assistant professor at the Faculty of Law
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Elena Maksimova

Teaching assistant at the Faculty of Law,
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Ana Nikodinovska Krstevska

Assistant professor at Faculty of Law,
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Olga Sidenko

Senior lecturer in political science at Voronezh state University,

Lecturer at Voronezh State University, Russia

Dimitar Apasiev

Assistant professor at the Faculty of Law,
University Goce Delcev – Shtip, Macedonia

Andon Majhoshev

Assistant professor at the Faculty of Law,
University Goce Delcev – Shtip, Macedonia

Darya Schegllova,

Senior lecturer in political science at Voronezh state University,

Lecturer at Voronezh State University, Russia

Boryana Aleksandrova

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Bulgaria;

Faculty of Law, Department for International Law and International Relations, Bulgaria

Giorgia Bevilacqua

National Research Council, Institute for Research on Innovation and Services for
Development⁴, Italy

Nives Mazur Kumrić

Faculty of Law, University of Liège, Belgium

Editorial Staff

Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph. D

Ass. Elena Maksimova, LL.M.

Elena Trajkovska, Student

Kire Ivanov, Student

Editor in chief

Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph. D

Language editor

Vesna Ristova

(Macedonian language)

Technical editor

Slave Dimitrov

Address of the Editorial office

University Goce Delcev – Stip

Faculty of Law

ul. "Krste Misirkov" 10-A, P.O. BOX 201

P.O. Box 201, 2000 Stip

Republic of Macedonia

СОДРЖИНА

БОЖИНОВА Анита

Примената на современите политички теории во делови од
статутите на некои од политичките партии во Р. Македонија5

ЃУРОВА Даниела

Современ синдикализам: проблеми и тенденции13

ДОНЕВА Наташа

Еволуцијата на казненото право низ призмата на историските рамки25

ДОНЕВА Наташа, КОЦЕВА Анастасија

Продор на современиот концепт за сурогатство низ
државната легислатива39

КИТАНОВСКА Росана

Справување со криминалот од омраза во македонското општество49

КИЦЕВ Марјан

Социолошки поим за јавниот ред и мир63

МИЛЕВ Благој

Влијанието на изборниот колегиум врз претседателските избори во САД71

МИЦЕВСКА Каролина

Социјалните медиуми - важен фактор за комуникацијата
и јавното мислење83

НЕДКОВ Даниел

Физичка и душевна болка како видови на нематеријална штета91

ПЕТРОВСКИ Филип

Авторски права и нивната заштита99

СТАМЕНКОВСКА Марина

Органите и интерната комуникацијата во единиците на
локалната самоуправа109

ТАСЕВ Лазар

Правата на обвинетиот119

ТРАЈКОВСКА Елена, ИВАНОВ Кире, СПИРОВА Христина

Студентските права наспроти студентската реалност129

ВЛИЈАНИЕТО НА ИЗБОРНИОТ КОЛЕГИУМ ВРЗ ПРЕТСЕДАТЕЛСКИТЕ ИЗБОРИ ВО САД

Апстракт: Во овој труд најпрвин е објаснето како функционира изборниот колегиум и неговиот историски развој, за читателите да добијат јасна слика зошто САД имаат ваков заплеткан систем за избор на претседател. Потоа е преминато на влијанијата кои ги има колегиумот во изборниот процес и на крајот е даден пример каде колегиумот „одлучил“, а тоа се последните претседателски избори во 2016 година во САД. Претседателот и потпретседателот на САД се избираат на еден вид посредни избори, односно прво граѓаните гласаат, па се утврдува кој кандидат има најголем број на гласови на ниво на секоја сојузна држава и според тоа се одредува како ќе гласат електорите во изборниот колегиум. Изборниот колегиум е колектив на електори, тоа најчесто се членови или лојални поддржувачи на политичките партии кои се номинираат посебно за секоја сојузна држава. Формална задача на електорите е нивниот електорски глас да го дадат за кандидатот кој освоил најголем број на гласови во сојузната држава од која тие доаѓаат. Електорите немаат уставна обврска да ја почитуваат народната волја, па затоа имало повеќе случаи кога некој електор гласал за друг кандидат, а не за оној кандидат кој освоил најголем број на гласови во сојузната држава. Да биде избран претседател и потпретседател на САД се потребни 270 гласа од изборниот колегиум кој брои вкупно 538 избирачи.

Клучни зборови: САД, Изборен колегиум, електори, претседател, потпретседател.

THE INFLUENCE OF THE ELECTORAL COLLEGIUM ON THE US PRESIDENTIAL ELECTION

Abstract: In this paper explained how Collegium and its historical development function, so that readers can get a clear picture why the United States has such a complex system of presidential election. Then it passed on the influences that the college has in the electoral process and in the end I have given an example where the collegium "decided", and those are the last presidential elections in 2016 in the United States. The president and the vice president are elected in indirect elections, that is, the citizens vote first, than determines which candidate has the highest number of votes at the level of each federal state, and according to that, determines how the electors in the election collegium will vote. The electoral college is a group of electors, usually members or loyal supporters of political parties who are nominated separately for each federal state. The formal task of the electors is, to give an electoral voice for the candidate who has won the largest number of votes in the federal state from which they come. The electors haven't a constitutional obligation to respect the people's will, so there were more cases when an elector voted for another candidate, and not for that candidate who won the largest number of votes in the federal state. To be elected for president and vice president of the United States it is necessary 270 votes from an electoral college with a total of 538 voters.

Key words: USA, Electoral Collegium, Electors, President, Vice President

ВОВЕД

Претседателските избори во САД кога се одржуваат се во фокусот на јавноста не само во Америка, туку низ целиот свет. Предизборната кампања, почнувајќи од внатрешните избори и номинирања се следи од милиони луѓе во целиот свет. Изборната кампања и изборните резултати се предмет на анализа и дебата на стотици медиумски куќи, аналитичари, експерти, политичари ширум целиот свет. Но иако станува збор за избор на претседател на држава која е една од најмоќните светски сили, сепак претседателските избори не се многу јасни и разбирливи за обичните граѓани кои гласат за претседател на САД. Ова е така затоа што американските граѓани не гласаат на директни, туку гласаат на посредни избори. Последниот збор го имаат електорите од изборниот колегиум, кои вкупно се 538 и треба најмалку 270 електорски гласови да добие еден кандидат за да биде избран за претседател.¹ Ова значи дека кога на изборниот ден повеќе од сто милиони граѓани излегуваат да гласаат, тие го заокружуваат името на кандидатот за кого се определиле, но всушност тие гласаат за кој кандидат за претседател електорите од нивната сојузна држава да го дадат електорскиот глас во Изборниот колегиум. Поради ова системот на изборен колегиум е доста сложен и е мета на многу сериозни критики. Изборниот колегиум беше актуелен во јавноста особено на последните избори (2016 година) во САД кога Хилари Клинтон освои повеќе гласови од граѓаните на САД, но благодарение на изборниот колегиум Доналд Трамп стана претседател на САД. Оние кои имаат негативен став кон изборниот колегиум, велат дека ако демократијата претставува „владеење на мнозинството“ тогаш изборниот колегиум е недемократска институција бидејќи овозможува кандидатот кој освоил помалку гласови на народното гласање да биде избран за претседател, благодарение на електорските гласови во изборниот колегиум. Наспроти ова гледиште, тие што го поддржуваат изборниот колегиум нивен главен аргумент е дека изборниот колегиум е важна карактеристика на федерализмот на САД и на овој начин се штитат правата на малите сојузни држави, односно и тие да имаат можност да влијаат на изборот на претседател на САД.

Поим на изборен колегиум

Извршната власт му припаѓа на претседателот на Соединетите Американски Држави. Тој ја врши својата функција во рок од четири години и заедно со потпретседателот избран за истиот рок, се избираат на начин пропишан со Уставот.² Претседателот и потпретседателот се избираат преку системот на изборен колегиум на САД (United States Electoral College).

Изборниот колегиум може да се претстави како колектив на електори, кои се именуваат од секоја сојузна држава во одреден број и имаат задача по одреден период од гласањето на американскиот народ, да го дадат својот електорски глас за кандидатот кој победил во нивната сојузна држава, односно да го изберат претседателот и потпретседателот на САД. Начинот на кои се именуваат електорите го одредува законодавното тело на секоја држава. Бројот на електори во изборниот колегиум од една држава е еднаков со вкупниот број на претставници во Претставничкиот дом и сенатори во Сенатот од таа држава.³ Во избирачкиот колегиум право на одлучување имаат вкупно

¹ Терминот „electors“ при македонски превод значи „избирачи“, но поради можноста за создавање недоумица кај читателот, па овој термин да се поистоветува со гласачите кои гласаат на општите избори, ќе се користи терминот „електори“ кој е поприфатлив во македонската терминологија.

² Article II, United States Constitution.

³ Претставничкиот дом ги претставува граѓаните на САД, има вкупно 435 члена и колкав број на членови од една држава ќе се изберат зависи од бројот на население во таа држава кој се одредува на попис на

538 електори, овде влегуваат и три електори од областа Колумбија која нема свои претставници во Конгресот, но со дваесет и третиот амандман на Уставот на САД и таа добива свои посебни електори. Прво секоја политичка партија номинира свои електори, најчесто на партиски конвенции и тоа се лојални и верни поддржувачи на политичките партии, но постојат и примери кога електорите со своето гласање го потврдиле спротивното, односно не биле верни на кандидатот за претседател на партијата од која тие доаѓаат. Доколку на пример државата Тексас има 36 претставници во Претставничкиот дом и 2 сенатори, тогаш политичките партии во Тексас ќе номинираат вкупно по 38 избирачи. Во Уставот на САД е пропишано дека за член на изборното тело не може да се именува сенатор или член на Претставничкиот дом, лице кое кое поседува канцеларија за доверба или профит, а со XIV амандман на Уставот на САД овие забрана се однесуваа и на лице кое учествувало во бунт или востание против Уставот или пак ќе даде помош или поддршка на неговите непријатели, меѓутоа оваа забрана од XIV амандман може да се острани со две третини гласови од двата дома на Конгресот. На изборните ливчиња во некои држави се наведуваат само имињата на кандидатите, а во некои покрај кандидатот се наведуваат и електорите кои треба да гласаат за тој кандидат доколку победи. Понатаму по одржувањето на претседателските избори членовите на изборното тело се состануваат во својата држава и според XII амандман на Уставот на САД, гласаат на посебно ливче за претседател и потпретседател. Формална задача на електорите е да гласаат за кандидатот за претседател и потпретседател кој победил, односно освоил најмногу гласови во државата од која тие доаѓаат. Значи важи правилото, сите електорски гласа од една држава одат на контото на кандидатот кој победил во таа држава, освен во државите Мејн и Небраска.⁴ Битно е да се напомене дека електорите немаат уставна обврска, туку само морална да ја почитуваат народната волја, па затоа имало повеќе случаи кога некој електор гласал за друг кандидат, а не за оној кандидат кој освоил најголем број на гласови во сојузната држава и ова се наречени „безнадежни електори“. Списоците од гласањето на електорите се потпишуваат и запечатени се праќаат во седиштето на владата на САД, на адреса на претседателот на Сенатот. Во присуство на Сенатот и Претставничкиот дом, претседателот на Сенатот ги отвара списоците и се бројат гласовите.

Да биде избран претседател и потпретседател на САД потребно е бројот на гласови за еден кандидат да биде повеќе од половина од вкупниот број на именувани електори. Односно се потребни 270 електорски гласа од изборниот колегиум кој брои вкупно 538 електори. Доколку ниту еден од кандидатите за претседатели не ги освои потребните 270 гласа од изборниот колегиум, тогаш според дванаесеттиот амандман од Уставот на САД за тоа кој ќе биде претседател на САД ќе одлучува Претставничкиот дом од тројцата кандидати кои освоиле најголем број на електорски гласови. Истото ова може да се случи и со изборот на потпретседател на САД, но во овој случај Сенатот ќе го избере потпретседателот од првите двајца кандидати.

Историја на изборниот колегиум

Изборниот колегиум е воспоставен со член II од Уставот на САД, уште во XVIII век.

секои десет години (секоја држава треба да има најмалку еден член во Претставничкиот дом), а пак Сенатот ја претставува еднаквоста на државите и брои вкупно 100 сенатори, односно по два сенатори од секоја држава.

⁴ Во сојузните држави, Мејн и Небраска системот на распределување на електори е пропорционален. Се гласа посебно во секој конгресен дистрикт и од секој дистрикт се бира по еден електор и дополнително 2 електори се бираат на ниво на цела држава.

На Уставната конвенција во 1787 година се водело расправа за кој да го избира претседателот на САД. Овде на оваа конвенција се појавиле неколку идеи како да се избира претседателот. Делегацијата од Вирџинија предвидувала Конгресот да го избира претседателот и овај план бил поддржан од поголемите сојузни држави. Контра аргументите за овој план биле дека на овој начин претседателот ќе се избира од мала група на луѓе кои често се состануваат и под знак прашање ќе биде неговата независност ако го избира Конгресот. По оваа идеја се појавил предлогот на Комитетот на единаесетмина во кој било наведено секоја сојузна држава да избира одреден број на електори кој ќе биде идентичен со бројот на членови на Конгресот од таа држава и тие потоа да го изберат претседателот. Овој предлог бил поддржан од помалите сојузни држави. Имало и идеја народот директно да го бира претседателот, но ова било неостварливо бидејќи во тој период правото на глас на северот било многу подостапно, одколку на југот каде во голема мера владеело ропството. По исцрпна дебата и расправа, конвенцијата со мали измени го прифатила предлогот на Комитетот на единаесетмина.

Изборниот колегиум од неговото воспоставување до денес нема претрпено некои позначајни промени, односно во голем дел е останат ист како што бил замислен според првобитниот план. Се имаат случено измени во делот на избирањето на потпретседателот на САД. Најпрвин според првобитниот план во членот II од Уставот на САД било замислено кандидатот кој ќе добие повеќе од половината електорски гласови ќе стане претседател, а кандидатот кој ќе биде втор по добиени електорски гласови ќе стане потпретседател. Во 1800 година кандидатите на претседател и потпретседател, Томас Џеферсон и Арон Бјур на Демократско-републиканската партија ги победиле кандидатите на Федералистичката партија. Се појавило проблем бидејќи на гласачките ливчиња на кои гласале електорите не било назначено дали се гласа за претседател или потпретседател и се дошло во ситуација и двата кандидати на Демократско-републиканската партија да имаат ист број на гласови. По што и двата кандидати имале право да станат претседатели на САД. Поради непостоење можност да се утврди победникот, изборот на претседател се одвивал преку Претставничкиот дом. Поради овие проблеми и недоразбирања кои се појавиле на овие избори, Конгресот во 1803 година го предложил дванаесетиот амандман на Уставот на САД кој пропишува избирачите посебно да гласаат за претседател и потпретседател. Овој амандман почнал да важи на претседателските избори во 1804 година.

Иако изборниот колегиум нема претрпувано сериозни измени, во некои периоди се има случено неговото постоење да биде под знак прашалник. На претседателските избори во 1968 година Ричард Никсон добил 301 глас во колегиумот, Хјуберт Хамфри 191 електорски гласа и Џорџ Волас 46 електорски гласа, но Хамфри освоил само 1 % помалку гласови од Никсон на народното гласање. Поради видливото непропорционално распределување на гласовите од граѓаните во електори, претставникот од Претставничкиот дом, Емануел Селер ја предложил „Резолуцијата 681“. Со оваа резолуција се предвидувало во Уставот на САД, да се додаде амандман со кој би се укинал изборниот колегиум и да се воведо систем во кој парот (претседател и потпретседател) што ќе добие најмалку 40 % од гласовите на народот да биде победник на изборите. Доколку ниту еден пар не добие 40 % да се организира втор круг на избори во кој ќе учествуваат само првите два пара кои освоиле најмногу гласови. Предлогот бил изгласан во комисијата за правда и Претставничкиот дом, а во Сенатот недостасувале уште неколку гласови за да биде изгласан. На предлогот најмногу се противале помалите сојузни држави бидејќи сметале дека доколку се укине процесот на избирање на претседателот преку колегиумот ќе се намали нивното политичко влијание.

Како изборниот колегиум влијае на изборниот процес?

Процесот на избирање на претседател и потпретседател на САД е мошне долг и сложен бидејќи изборите се посредни, односно се избираат преку системот на изборен колегиум. Почнувајќи од формирањето на субјективен став на гласачите за кој кандидат да гласаат па сè до конечниот резултат од гласањето на електорите во изборниот колегиум, процесот подлежи на влијанија кои во голема мера можат да го променат конечниот резултат од изборите. Во текстот што следува ќе бидат објаснети влијанијата над изборниот процес што настануваат како последица од изборниот колегиум.

- Голем број на гласови слободно може да се каже дека не важат, од причина што за гласовите дадени за кандидатот кој не победил во една сојузна држава, не добива ниту 1 електор, бидејќи електорите се распределуваат по принципот „победникот освојува сè“. Дури и победата со еден глас на некој кандидат значи освојување на сите електори од таа држава. На пример на последниве претседателски избори во 2016 година во државата Мичиген, Трамп освои 2,279,543 гласа или 47,50% , а Клинтон 2,268,839 гласа или 47,27% овде и двата кандидати имаат речиси ист број на гласови, разликата е само 10,704 гласа или 0,23 %, но и покрај минималната победа Трамп ги освои сите 16 електори од оваа држава. Овде има 2,268,839 гласови кои „паѓаат во вода“ бидејќи за нив не следува ниту еден електор. Значи усвоено е правилото за „единствен глас“ на државите, односно правилото дека сите места на електорите во една држава треба да и припаѓаат на партијата која што го има мнозинството на гласови на изборите од таа држава. Така и минимално мнозинство им го дава правото на сите места на електорите во изборниот колегиум.⁵ Од ова може да се донесе заклучок дека кандидатот кој освоил и минимално мнозинство гласови ги добива сите електори, освен во државите Мејн и Небраска во кои се гласа посебно во секој конгресен дистрикт и од секој дистрикт се бира по еден електор и дополнително два електори се бираат на ниво на цела држава.
- Не ја отсликува реалната волја на гласачите. На ниво на целата територија на САД постои можност поголем број на народни гласови да има еден кандидат, а според бројот на гласови во секоја посебна сојузна држава да се дојде до ситуација тој кандидат да добие помал број на електори. Може да се случи како што беше примерот со последните претседателски избори во САД (2016 година) каде Клинтон доби поголем број на гласови од Трамп на народното гласање, но Трамп стана претседател бидејќи пресудните електорски гласови тој ги доби. Вакви примери каде тој што добил помалку гласови од граѓаните, а станал претседател досега во САД се имаат случено пет пати. Благодарение на овој систем во САД нема да победи тој што ќе освои најмногу гласови на народното гласање, туку кој ќе добие повеќе електори, ова значи дека целта на секој кандидат треба да му биде да ги освои државите кои „тежат“ повеќе електори.
- „Безнадежни електори“, ова е термин кој се користи за оние електори кои не гласаат за кандидатот за кој биле избрани да гласаат туку гласаат за некој друг. Ова е голем недостаток бидејќи електорите не ги почитуваат гласовите на граѓаните, туку гласаат по сопствено убедување. На последните избори една петиција собра 5 милиони потписи со која електорите се повикаа да гласат спротивно, односно да се откажат од Трамп. Голем број на електорите во

⁵ Ананиев Јован, Политички систем, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, 2015.

јавноста изнесоа шокантни информација, биле речиси бомбардирани со мејлови за да не гласаат или да гласаат за друг кандидат, исто така имало и многубројни закани и уценувања кон нив. Ова укажува на фактот дека на гласањето на електорите влијаат многу надворешни фактори, што е недозволиво бидејќи тие имаат морална обврска во изборниот колегиум да гласат за оној кандидат кој победил во нивната сојузна држава. Во некои држави, вкупно дваесет и девет и областа Колумбија постојат државни закони кои до некој степен ги ограничуваат „бездонадежните електори“, односно електорите мора да гласаат така како што била народната волја. Казните доколку не се почитуваат овие закони најчесто се парични или пак може да бидат заменети со други електори. Меѓутоа останува фактот дека во останатите дваесет и една држава нема никакви закони, значи избирачите имаат само морална, а не и законска обврска да гласаат како што им наложил народот. Додека пак во Уставот на САД ова прашање не е регулирано.

- Целиот изборен систем влијае и на обесхрабрување на гласачите да гласаат. Во одредени држави каде со сигурност се знае кој ќе го добие простото мнозинство од гласовите, односно ќе ги зеде сите електори, граѓаните кои сакаат да гласат за кандидатот кој не е фаворит во таа држава се обесхрабрани и немаат желба да гласаат. Доколку системот би нудел дел од електорските гласа и за кандидатите кој добиле помал бој на гласови од граѓаните во една сојузна држава тогаш со сигурност и излезеноста би била поголема. Во Калифорнија традиционално победуваат демократите, а во Тексас републиканците. Симпатизерите на кандидатот на републиканците во Калифорнија или пак симпатизерите на кандидатот на демократите во Тексас бидејќи знаат дека нивниот фаворит нема да победи во нивната држава, а истовремено знаат дека колку и да освои гласови, доколку е губитник тоа значи дека нема да добие ниту еден електор. Овај факт дел од гласачите психолошки ги демотивира да не излезат да гласаат на изборите.
- Доколку ниту еден од кандидатите за претседатели не ги освои потребните 270 гласа од изборниот колегиум тогаш за тоа кој ќе биде претседател на САД ќе одлучува Претставничкиот дом од тројцата кандидати кои освоиле најголем број на електорски гласови. Истото ова може да се случи и со изборот на потпретседател на САД, но во овој случај Сенатот ќе го избере потпретседателот од првите двајца кандидати. Овде секоја државна делегација дава по еден глас, иако има држави со население од 30 милиони, но и со население од 500.000 жители. Така што ова претставува неправедно гласање бидејќи едниот глас кој се дава од секоја државна делегација во Конгресот, не е пропорционален со бројот на народни гласови во сојузните држави. Дополнително делегациите не се обврзани да гласаат за кандидатот кој добил најголем број на гласови. Додека пак од друга страна за оние кои го поддржуваат изборниот колегиум ова гласање каде секоја државна делегација добива еден глас е одлика на федералноста на САД со што и помалите држави би имале можност да имат удел во одлучувањето кој да биде претседател или потпретседател на САД.
- Предизборните кампањи на кандидатите за претседатели не се водат со еднаков интензитет во секоја држава. Во државите кои се сметат „сигурни“ за републиканците како што е Тексас, Тенеси, демократите водат понезначителна и помалку активна кампања во овие држави, додека пак во државите каде традиција е победувањето на демократите како што е Калифорнија, Њујорк е

спротивно. Најагресивните кампањи со многу телевизиски реклами, организирање на дебати, средби, митинзи, посета на гласачите од страна на партиските активисти, се водат во оние држави во кои и двата кандидати имаат можност да победат. Овие држави се наречени „свинг држави“ како што се Флорида, Невада, Вирџинија и други. Доколку системот на распределување на електори биде пропорционален, тогаш политичките партии еднакво ќе се посветуваат на кампањите во секоја сојузна држава бидејќи ќе имаат можност од секоја сојузна држава да добијат електори без разлика дали нивниот кандидат ќе победи таму.

- Поради изборниот колегиум и начинот на распределување на електори се намалува излезеноста на претседателските избори. Кај државите не постои мотив да ги поттикнуваат граѓаните да излезат да гласат бидејќи излезеноста да биде и мала, бројот на електори што ги добива една држава останува ист.⁶ Доколку изборите би биле директни тогаш секоја држава би се ангажирала и би спроведувале кампањи со кои би ги поттикнале граѓаните помасовно да гласаат за да биде излезеноста поголема. Бидејќи на тој начин правопрпорционално колку би била поголема излезеноста (ќе има поголем број на гласови од таа држава), толку би било поголемо политичкото влијание на таа држава.
- Постојат острови кои влегуваат во територијата на САД како што се Порторико, Северно Маријанските Острови, Американски Девствени Острови, Американска Самоа и Гуам, а немаат право на глас поради тоа што за нив нема распределено електори кои треба да ги застапуваат при изборот за претседател на САД. Според некои проценки на овие територии живеат околу четири милиони американци со ограничени избирачки права, кои доколку би можеле да гласат би влијаеле на конечните резултати.
- Иако електорите од една држава не се распределуваат според бројот на население туку според вкупниот број на сенатори и претставници од таа држава сепак бројот на електори од една држава треба да се соодејствува со населението од таа држава. Изборниот колегиум овозможува неправилна распределба на бројот електори помеѓу државите. Секоја држава минимално мора да добие 3 електори, без оглед на тоа колку население има во таа држава. Па така сојузните држави со мал број на жители добиваат непропорционален број на електори по глава на жител. На пример, Калифорнија која има население од 36 милиони и 55 електори и Вермонт со население од 600.000 и 3 електори, при претварање на бројот на население во број на електори се доаѓа до резултат кој вели: еден електор од Калифорнија одговара на околу 650.000 жители, а од друга страна еден електор од Вермонт одговара 200.000 жители. Овде на некој начин се оштетени поголемите држави бидејќи во овој пример кој е наведен, еден електор во Калифорнија одговара на 3,25 пати повеќе жители отколку на еден електор што одговара во Вермонт.

⁶ Бројот на електори што ги добива една држава не е фиксен за секои избори. Бидејќи бројот на електори = бројот на сенатори (кој е постојан број односно секоја држава има по 2 сенатори) + бројот на претставници (не е постојан број, се одредува на 10 години според пописот на население во државата).

Патот до претседателска функција во САД

Никој освен природно роден граѓанин или државјанин на Соединетите Американски Држави не може да биде избран за функцијата претседател; никој нема да може да биде избран за оваа функција, ако нема достигнато возраст од триесет и пет години и ако не е жител на САД четиринаесет години.⁷ Ова се условите кои се предвидени Уставот од САД, но покрај условите кои ги пропишува Уставот постојат и други неформални услови доколку некое лице сериозно размислува да биде кандидат, како што се:

-лицето кое се кандидира за претседател да има висок степен на образование, повеќето претседатели на САД до сега студирале право или бизнис пред да влезат во политика;

-да има можност да обезбеди финансиски средства за кампањата бидејќи изборните кампањи се многу скапи и

-да има авторитет и углед, односно неговиот политички рејтинг да биде релативно висок како меѓу неговите сопартисјци, така и кај народот.

Започнувајќи од стапувањето на сила на Уставот на САД во 1788 година па до денес во претседателската фотелја седнале четириесет и пет претседатели, прв бил Џорџ Вашингтон, а сегашен е Доналд Трамп. Постапката за кандидирање започнува долг временски период пред изборите, особено во двете најголеми политички партии каде кандидатите минуваат низ неколку интерни партиски селекции. Прво лицето кое има намера да се кандидира формира тело кое ќе истражи колкави се рејтингот и можностите, тоа лице да победи на изборите. Меѓутоа не се истражува и проценува довербата на тоа лице само кај народот, туку се вршат и внатрепартиски анкети за да се добие сознание и за рејтингот на тоа лице помеѓу неговите сопартисјци. Потоа се објавува кандидатурата за внатрепартиските избори и се почнува со внатрепартиска кампања. Внатрепартиските избори во рамките на двете најголеми политички партии во Америка, Републиканската партија и Демократската партија, го претставуваат најголемиот демократски дострел на политичкиот систем на Америка.⁸ Во најголемите две партии, Републиканската и Демократската, се кандидираат поголем број на лица. Тие водат внатрепартиска кампања се со цел да придобијат поголем број на гласови во внатрепартиската трка. Внатрепартиските избори исто како претседателските избори се посредни, односно членовите на политичката партијата од секоја сојузна држава ги избираат делегатите кои ветиле дека ќе гласат на националната партиска конвенција за еден од кандидатите кои се натпреваруваат во внатрепартиската трка.⁹ Во некои држави право на гласање на внатрепартиските избори имаат сите граѓани, а некаде ова право е ограничено и припаѓа само на членовите на политичките партии. Спрема бројот на гласови се определува колку делегати ќе добие секој кандидат кои на партиската конференција ќе гласат за тој внатрепартиски кандидат. По внатрепартиското гласање следува партиска конференција која се одржува неколку месеци пред ноемвриските избори. На оваа конференција право на гласање имаат делегатите кои биле избрани на внатрепартиските избори и овде на конференцијата се избира кој ќе биде кандидат на партијата за претседател и потпретседател.

⁷ Article II, United States Constitution.

⁸ Мирослав Саздовски, Бизнис магазин „Економија и бизнис“, Америка избира претседател, <http://www.ekonomijaibiznis.mk/News.aspx?id=6333>

⁹ Постојат повеќе видови на делегати:

- Делегати кои се обврзани да гласаат за оној кандидат кој јавно ветиле дека ќе гласаат пред да бидат избрани;

- Делегати кои делумно се ограничени во гласањето и

- Суперделегати (високи функционери од политичката партија) кои можат да гласаат по сопствено убедување.

По конвенциите за кандидатите започнува изборната кампања, во оваа фаза кандидатите помеѓу себе се соочуваат на телевизиски дебати, водат кампања низ државите преку одржување на митинзи, трибини, средби. Во последниве изборни кампањи се позачестена е интернет кампањата која вклучува рекламирање на веб страни, комуникација преку социјалните мрежи (Фејсбук, Инстаграм) и слично. Позади секој кандидат има цел Пи-Ар тим кој работи за него, логистика, голем број луѓе одговорни за организирање и спроведување на кампањата. За време на кампањата кандидатите најмногу се насочуваат и фокусираат кон државите каде резултатите се неизвесни. Секој кандидат мора да има обезбедено извор на финансии за неговата кампања бидејќи изборните кампањи во САД се многу скапи. Последната изборна кампања (2016 година) во САД според податоците на финансискиот набљудувач „OpenSecrets“ чинела 6,5 милијарди долари.

Претседателските избори во САД се одржуваат на секои четири години. Народното гласање во секоја држава и округот Колумбија се одржува во вторникот по првиот понеделник во ноември. По објавување на резултатите, оној кандидат кој ќе добие просто мнозинство од гласовите на народот ги освојува сите електори од таа сојузна држава. Електорите од изборниот колегиум се состануваат да гласат на првиот понеделник по втората среда во декември. Кандидатите за претседател и потпретседател кои ќе добијат најмалку 270 електорски гласови победуваат на електорското гласање и по ова следува потврдувањето на оваа победа во јануари од страна на Конгресот. За крај „шлаг на тортата“ е инаугурацијата на новоизбраниот претседател која претставува свечен чин и се состои од полагање на заклетва, предавање на функцијата од стариот на новиот претседател и говор на веќе новоизбраниот претседател.

Претседателски избори во САД - 2016 година

Претседателските избори кои се одржаа во 2016 година се типичен пример како изборниот колегиум и електорското гласање во САД се одразуваат врз крајниот резултат на изборите. На претседателските избори во САД во 2016 година политичките копја ги вкрстија републиканците Доналд Трамп, кандидат за претседател и Мајк Пенс, кандидат за потпретседател со демократите Хилари Клинтон, кандидат за претседател и Тим Кејн, кандидат за потпретседател. Победа издвојуваа републиканците, нивниот кандидат Доналд Трамп доби 304 електорски гласови, наспроти 232 гласа кои ги доби Хилари Клинтон. Останатите 7 електорски гласови ги добија другите кандидати кои освоија помал број на гласови на народното гласање. Од овие 538 електори 7 беа безнадежни електори, кои не гласаа за тој кандидат за кој биле избрани да гласаат. Овие избори беа многу интересни бидејќи во изборната кампања анкетите предвидуваа победа на Клинтон и донекаде ова се оствари, Клинтон доби околу 2,9 милиони гласови повеќе од Трамп на национално ниво, но пресудните електорски гласови ги доби Трамп. Излезеноста на изборите беше 55,3 %. Трамп има добиено 62.984.825 гласови или 46,09 %, а Клинтон 65.853.516 гласа или 48,18 %. Трамп победи во 30 држави плус во трите конгресни дистрикти на Небраска и еден конгресен дистрикт на Мејн, а Клинтон победи во 20 држави, областа Колумбија и еден конгресен дистрикт на Мејн. На претседателските избори во САД помал број на гласови на народното гласање освоиле и кандидатите на Зелената партија, Џил Стајн - 1,06 % гласа и на Слободарската партија, Гери Џонсон - 3,28% гласа.

Во внатрешните избори на Републиканската партија Трамп, Круз и Кејсик беа првите три кандидати кои имаа најголеми шанси за победа на внатрешните избори. Трамп освои 14.010.177 гласови на внатрешните избори кај републиканците, втор кандидат по освоени гласови беше Тед Круз со освоени 7.811.110 гласови и трет кандидат Џон Кејсик со освоени 4.287.479 гласови. По внатрешните

избори беше официјализирано дека претседателот и извршен директор на Организација Трамп, Доналд Трамп е кандидат за претседател на Републиканската партија, а кандидат за потпретседател гувернерот на Индијана, Мајк Пенс. Во внатрешните избори на Демократската партија најсериозни кандидати беа Хилари Клинтон, поранешна државна секретарка и поранешна прва дама на САД и сенаторот од Вермонт, Берни Сандерс. Внатрешните трка помеѓу овие два кандидата беше доста неизвесна, но на крајот на внатрешните избори Клинтон освои 54 % од ветените делегати, а Сандерс 46 %. По ова Хилари Клинтон беше номинирана за кандидат за претседател од Демократската партија. Таа стана првата жена номинирана за кандидат за претседател на една од двете најголеми политички партии во Америка. Додека кандидат за потпретседател на демократите беше избран Тим Кејн, сенатор од Вирџинија.

Во овој дел ќе бидат разгледани изборите од аспект на влијанијата кои се наведени погоре во овој труд. Сојузни држави кои даваат позначителен број на електори и се водеше мртва трка помеѓу двата кандидати беа Пенсилванија, Флорида, Мичиген и Висконсин. Овие држави вкупно тежат 75 електори и кандидатот на републиканците, Доналд Трамп со многу мала разлика ги доби електорите од сите четири држави. Резултатите од народното гласање се наведени во табелата.

Сојузна држава	Доналд Трамп	Хилари Клинтон	Разлика
Пенсилванија	2,970,733 (48,18%)	2,926,441 (47,46%)	0,72 %,
Флорида	4,617,886 (49,02%)	4,504,975 (47,82%)	1,2 %
Мичиген	2,279,543 (47,50%)	2,268,839 (47,27%)	0,23 %
Висконсин	1,405,284 (47,22%)	1,382,536 (46,45%)	0,76 %
Вкупно	11,273,446 (47,98%)	11,082,791 (47,25%)	190,655 0,73 %

Од резултатите во табелата може да се забележи дека разликата во корист на Трамп е многу мала, но победата да биде и со еден глас, повторно сите електори ќе припаднат на кандидатот кој освоил поголем број на гласови. Така е наведено во Уставот на САД и тоа е сосема правно дозволено. Но доколку оваа ситуација ја разгледуваме од друг агол, поаѓајќи од начелото на правичност ќе добие сосема друга димензија. Имаме 11.082.791 гласа за кои не следува ниту еден електор, а од друга страна за 11.273.446 гласа следуваат 75 електори.

Понатаму на овие избори не се отслика реалната војна на гласачите, на ниво на цела држава Клинтон доби 65.853.516 гласа, а Трамп 62.984.825 гласа. Сепак републиканскиот кандидат, Доналд Трамп, доби поголем број на електорски гласа и тој стана четириесет и петтиот претседател на САД.

Во однос на безнадежните електори на овие избори имаше вкупно седум безнадежни електори од кои два електори не гласаа за Трамп и пет електори не гласаа за Клинтон. Во периодот по народното гласање во САД следуваа масовни демонстрации од граѓани кои биле незадоволни што Трамп освои повеќе електори. Електорите од републиканската партија изјавуваа дека се вршело голем притисок врз нив и од поддржувачите на демократите кои барале да гласат против Трамп и од поддржувачите на републиканците кои сакале да се осигураат дека електорите нема да го променат своето мислење.

Победникот се одлучи на електорското гласање, кандидатот за претседател и потпретседател добија повеќе од 270 електорски гласови, така што немаше потреба да гласа Претставничкиот дом или Сенатот. Трамп најзначајната победа ја доби во Тексас (36 електори), а Клинтон во Калифорнија (55 електори). Во јавноста се појавија информации и за вмешување на Русија во претседателските избори на САД. За

кампањата се велеше дека е „војна на пари“ бидејќи според податоците на „OpenSecrets“ за оваа кампања се потрошиле најмногу пари во историјата на САД.

ЗАКЛУЧОК

Гласачите на претседателските избори во САД не се последните што одлучуваат кој да биде претседател или потпретседател на САД, туку последниот збор го имаат електорите од изборниот колегиум. Периодот кога е востановен изборниот колегиум пред повеќе од два века и денес е сосема различен. Затоа е потребно реформирање на изборниот систем. Неопходно е потребно промена на сегашниот начин на распределување на електори каде победникот во една сојузна држава ги добива сите електори од таа држава. Алтернативно решение на овој проблем е пропорционално распределување на електорите според бројот на народни гласови кои ги добиле претседателските кандидати. Безнадежните електори треба да станат минато, апсурдно е еден електор кој одговара на најмалку 200.000 народни гласа, да гласа спротивно од тоа што народот одлучил. Островите Порторико, Северно Маријанските Острови, Американски Девствени Острови, Американска Самоа и Гуам кои се американски територии на кои живеат околу четири милиони американски граѓани, недозволиво е во дваесет и први век да им е ограничено правото на глас. Еден нов модерен изборен колегиум треба да додели и на овие територии свои електори. Сите овие потребни промени на изборниот колегиум кои се наведени во заклучокот можат да се случат на два начини, преку нов уставен амандман или пак преку државни закони во секоја сојузна држава.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Article I, United States Constitution
Article II, United States Constitution
XII Amendment , United States Constitution
XIV Amendment , United States Constitution
XXIII Amendment , United States Constitution
Ананиев Јован, Политички систем, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, 2015
Edwards III, George C. (2004). Why the Electoral College is Bad for America, Yale University
United States Presidential Election Results, <https://uselectionatlas.org/RESULTS/index.html>
, последен пристап на 15.02.2018
National Archives, U.S Electoral College, <https://www.archives.gov/federal-register/electoral-college/index.html> последен пристап на 27.2.2018
https://uselectionatlas.org/INFORMATION/INFORMATION/electcollege_history.php
Cost of Election, <https://www.opensecrets.org/overview/cost.php> последен пристап на 14.02.2018
The Washington Post, More than 4 million Americans don't have anyone to vote for them in Congress, https://www.washingtonpost.com/graphics/2017/national/fair-representati-on/?utm_term=.5466bbcd2b1d, последен пристап на 14.2.2018
Deutsche Welle, Како функционира изборниот делегатски систем во САД? <http://www.dw.com> последен пристап на 26.2.2017
Новинска Агенција Макфакс, „Архаичниот“ Изборен колегиум го избира Трамп за претседател, можен ли е пресврт, <http://makfax.com.mk/analizi/arhaichniot-izboren-kolegium-go-iz/> последен пристап на 26.12.2017

Мирослав Саздовски, Бизнис магазин „Економија и бизнис“, Америка избира претседател, <http://www.ekonomijaibiznis.mk/News.aspx?id=6333> последен пристап на 27.02.2018

Мирослав Саздовски, Бизнис магазин „Економија и бизнис“, Америка избира претседател (Прирачник за следење на претседателските избори во Сад), <http://www.ekonomijaibiznis.mk/News.aspx?id=21503>, последен пристап на 27.2.2018